

**WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
EWA POLKOWSKA**

KRR.410.003.01.2016
P/16/044

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/044 – Wsparcie pszczelarstwa w Polsce
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Departament Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Kontrolerzy	1. Anna Wisz, główny specjalista kp., upoważnienie do kontroli nr KRR/14/2016 z dnia 15 września 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2) 2. Izabela Piotrowska, główny specjalista kp., upoważnienie do kontroli nr KRR/15/2016 z dnia 15 września 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 3-4) 3. Joanna Szulowska, specjalista kp., upoważnienie do kontroli nr KRR/16/2016 z dnia 15 września 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 5-6) 4. Juliusz Rzeszotarski, główny specjalista kp., upoważnienie do kontroli nr KRR/22/2016 z dnia 16 września 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 7-8)
Jednostka kontrolowana	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa
Kierownik jednostki kontrolowanej	Krzysztof Jurgiel, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi od dnia 16 listopada 2015 r. Marek Sawicki, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi od dnia 17 marca 2014 r. do dnia 16 listopada 2015 r.; Stanisław Kalemba, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi do dnia 17 marca 2014 r. (dowód: akta kontroli str. 1828)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Uzasadnienie oceny ogólnej

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie¹ działania Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na rzecz wsparcia pszczelarstwa w Polsce.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach tych działań:

- opracował i przekazał Komisji Europejskiej do zatwierdzenia Krajowy Program Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce na lata 2013/14; 2014/15; 2015/16,
- współpracował z organizacjami i instytucjami zajmującymi się tematyką pszczelarską przy opracowywaniu projektu Krajowego Programu Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce (KPWP),
- opracowywał programy mające na celu wsparcie pszczelarstwa i nadzorował ich realizację przez instytucje badawcze,
- wprowadził obowiązkowy monitoring stosowanych środków ochrony roślin oraz gromadził informacje na temat zatruc pszczoł tymi środkami,
- podejmował działania promujące pszczelarstwo z uwzględnieniem rozpowszechnienia wiedzy wśród młodych ludzi,

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie

- prawidłowo dysponował środkami finansowymi w ramach programów mających na celu wsparcie pszczelarstwa oraz dla instytucji realizujących badania w tym zakresie,
- monitorował realizację celów i zadań określonych w programach wsparcia pszczelarstwa,
- właściwie nadzorował wywiązywanie się Agencji Rynku Rolnego, Krajowego Centrum Hodowli Zwierząt i instytucji badawczych z zadań dotyczących pszczelarstwa realizowanych przez te instytucje.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Polityka w zakresie sektora pszczelarstwa w Polsce

Opis stanu faktycznego

W okresie objętym kontrolą (od 1 stycznia 2013 r. do 30 września 2016 r.) realizowane były następujące programy mające na celu ochronę i wsparcie pszczelarstwa w Polsce:

1. *Krajowy Program Wsparcia Pszczelarstwa*² opracowany w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) na podstawie art. 16 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych³ w związku z art. 105 rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r. ustanawiającego wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych⁴. Program finansowany był w 50% z budżetu Unii Europejskiej (UE) i w 50% z budżetu krajowego. Środki przeznaczone na realizację programu umożliwiały finansowanie m.in. szkoleń, zakupu leków do zwalczania warrozy, lawet do przewozu uli, pszczół, urządzeń laboratoryjnych, analiz jakości miodu. KPWP na lata 2013–2016 był głównym narzędziem wsparcia sektora pszczelarstwa;
2. *„Program mający na celu wykrycie występowania określonych czynników zakaźnych wywołujących straty w rodzinach pszczelich”*⁵ (realizowany przez Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach⁶ na obszarze województwa lubelskiego w okresie od 1 kwietnia 2012 r. do 30 czerwca 2013 r.) kontynuowany następnie w ramach *„Programu mającego na celu poszerzenie wiedzy o ryzyku wystąpienia chorób zakaźnych w rodzinach pszczelich”*⁷ (realizowany w okresie od 1 lipca 2013 r. do 30 września 2014 r.). Celem tych programów było poszerzenie wiedzy o ryzyku wystąpienia chorób zakaźnych wywołujących straty w rodzinach pszczelich oraz zebranie informacji i danych pozwalających na ocenę sytuacji epizootycznej w odniesieniu do pszczół;

² Krajowy Program Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce na lata 2013/14; 2014/15; 2015/16 zwany dalej KPWP 2013–2016 oraz Krajowy Program Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce na lata 2010/11; 2011/12; 2012/13 w sezonie 2012/13.

³ Dz. U. z 2016 r. poz. 401, ze zm.

⁴ Dz. Urz. UE L 299 z 16.11.2007, str. 1 ze zm., uchylone przez art. 230 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r., str. 671 ze zm.) zmieniającego powyższe rozporządzenie z dniem 1 stycznia 2014 r.

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2012 r. w sprawie wprowadzenia na lata 2012 i 2013 na obszarze województwa lubelskiego programu mającego na celu wykrycie występowania określonych czynników zakaźnych wywołujących straty w rodzinach pszczelich (Dz. U. poz. 1033) – wygłoszono z dniem 31 grudnia 2013 r.

⁶ Zwany dalej: PIW-PIB w Puławach.

⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 2013 r. w sprawie wprowadzenia programu mającego na celu poszerzenie wiedzy o ryzyku wystąpienia chorób zakaźnych w rodzinach pszczelich (Dz. U. poz. 1577).

3. „Krajowy plan działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin” (KPD)⁸ opracowany w MRiRW w ramach działań mających na celu zapobieganie problemowi zwiększonej śmiertelności rodzin pszczoł. Program ten stanowił jednocześnie wykonanie zobowiązań wynikających z postanowień dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/128/WE z dnia 21 października 2009 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów⁹. Organem odpowiedzialnym za prowadzenie monitorowania osiągnięcia celów KPD był Minister RiRW. KPD obejmował szereg zadań i inicjatyw ograniczających negatywny wpływ pestycydów na pszczoły, między innymi:

- upowszechnianie zasad integrowanej ochrony roślin,
- promowanie dobrych praktyk bezpiecznego stosowania środków ochrony roślin,
- utworzenie systemu zbierania i analizy danych o przypadkach zatruc pszczoł środkami ochrony roślin,
- zapewnienie efektywnego nadzoru nad stosowaniem środków ochrony roślin,
- podnoszenie świadomości społeczeństwa odnośnie środków ochrony roślin.

Celem realizacji powyższych działań było istotne ograniczenie zagrożeń dla zapylaczy związanych ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Wyniki monitorowania realizacji celów KPD, w tym wyniki oceny ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi udostępniał corocznie na stronie internetowej MRiRW. Zgodnie ze sprawozdaniem z realizacji KPD za lata 2013–2014, cele planu zostały osiągnięte.

4. W badanym okresie realizowane były również inne programy wieloletnie:

- Program na lata 2008–2014 „Rozwój zrównoważonych metod produkcji ogrodniczej w celu zapewnienia wysokiej jakości biologicznej i odżywczej produktów ogrodniczych oraz zachowania bioróżnorodności środowiska i ochrony jego zasobów”¹⁰ realizowany przez Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach (IO w Skierniewicach);
- Program na lata 2011–2015 „Ochrona roślin uprawnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywności oraz ograniczenia strat w plonach i zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt domowych i środowiska”¹¹ kontynuowany programem na lata 2016–2020 „Ochrona roślin uprawnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywności oraz ograniczenia strat w plonach i zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt domowych i środowiska” – programy realizowane przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy w Poznaniu (IOR-PIB w Poznaniu)¹²;
- Program na lata 2011–2015 „Wspieranie działań w zakresie kształtowania środowiska rolniczego oraz zrównoważonego rozwoju produkcji rolniczej w Polsce”¹³ kontynuowany programem „Wspieranie działań w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Polsce oraz kształtowania jakości surowców roślinnych na lata 2016–2020” – programy realizowane przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach¹⁴;

⁸ Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 maja 2013 r. w sprawie krajowego planu działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin (M.P. poz. 536).

⁹ Dz. Urz. UE L 309 z 24.11.2009, str. 71 ze zm.

¹⁰ Program przyjęty na podstawie uchwały nr 239/2008 Rady Ministrów z dnia 28 października 2008 r. zmienionej uchwałą nr 130/2011 Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2011 r.

¹¹ Program przyjęty na podstawie uchwały nr 161/2011 Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2011 r.

¹² Program przyjęty na podstawie uchwały nr 225/2015 Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2015 r.

¹³ Program przyjęty na podstawie uchwały nr 175/2011 Rady Ministrów z dnia 6 września 2011 r.

¹⁴ Program przyjęty na podstawie uchwały nr 223/2015 Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2015 r.

- Program na lata 2011–2015 „Ochrona i zarządzanie krajowymi zasobami genetycznymi zwierząt gospodarskich w warunkach zrównoważonego użytkowania”¹⁵ kontynuowany programem na lata 2016–2020¹⁶ – programy realizowane przez Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy w Krakowie¹⁷. W ramach tego programu realizowane były zadania dotyczące ochrony zasobów genetycznych pszczoł dla czterech linii rasy środkowoeuropejskiej: Kampinoska, Augustowska, Asta i Północna oraz linii Dobra rasy Kraińskiej. Głównym celem programów było zachowanie populacji i zwiększanie jej liczebności, zachowanie cech fenotypowych populacji oraz zachowanie wartościowych cech linii objętych ochroną;
- Program na lata 2015–2020 „Działania na rzecz poprawy konkurencyjności i innowacyjności sektora ogrodniczego z uwzględnieniem jakości i bezpieczeństwa żywności oraz ochrony środowiska naturalnego”¹⁸ – w ramach tego programu IO w Skierniewicach realizował następujące zadania dotyczące pszczelarstwa:
 - hodowla i chów pszczoł oraz dzikich owadów zapylających,
 - ocena bioróżnorodności owadów zapylających i pożytków pszczelich,
 - doskonalenie technologii pasiecznych w kontekście występowania i eliminacji niekorzystnych czynników, uwarunkowań ekonomicznych i jakości produktów pszczelich,
 - zaproszenie produktów pszczelich pyłkiem kukurydzy oraz analiza wykorzystania pożytku nektarowego z dobrych roślin pożytkowych przez rodziny pszczele.
- Program na lata 2009–2013 „Ochrona zdrowia zwierząt i zdrowia publicznego”¹⁹ – w ramach tego programu PIW-PIB w Puławach realizował zadanie nr 33 pn. „Badania przeglądowe zakażeń drobnoustrojami *Paenibacillus larvae* rodzin pszczelich i ocena występowania zgnilca amerykańskiego pszczoł (*American foulbrood*) na podstawie mikrobiologicznego badania próbek miodu”. Program „Ochrona zdrowia zwierząt i zdrowia publicznego” był kontynuowany w latach 2014–2018²⁰. W ramach tego programu, PIW-PIB w Puławach realizował zadanie nr 42 „Monitorowanie stanu zdrowotnego i strat rodzin pszczelich w krajowych pasiekach”.

Wyniki badań przeprowadzonych w ramach zadania nr 33 w latach 2009–2013 dostarczyły aktualnych danych na temat występowania czynnika etiologicznego zgnilca amerykańskiego pszczoł w krajowych pasiekach i wskazały na obszary szczególnie zagrożone rozwojem choroby.

W wyniku realizacji zadania nr 42 w latach 2014–2015 uzyskano dane na temat:

- sytuacji epidemiologicznej chorób zakaźnych i inwazyjnych pszczoł w pasiekach na terenie całego kraju,
- skali zimowych strat rodzin pszczelich w krajowych pasiekach,

¹⁵ Program przyjęty na podstawie uchwały nr 46/2011 Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2011 r.

¹⁶ Program przyjęty na podstawie uchwały nr 224/2015 Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2015 r.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 czerwca 2008 r. w sprawie podmiotu upoważnionego do realizacji lub koordynacji działań w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich (Dz. U. Nr 108, poz. 691).

¹⁸ Program przyjęty na podstawie uchwały nr 105/2015 Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2015 r.

¹⁹ Program przyjęty na podstawie uchwały nr 244/2008 Rady Ministrów z dnia 28 października 2008 r., zmienionej uchwałą Rady Ministrów nr 92/2009 z dnia 9 czerwca 2009 r.

²⁰ Program przyjęty na podstawie uchwały Rady Ministrów nr 229/2013 z dnia 31 grudnia 2013 r.

- metod zwalczania inwazji roztoczy *Varroa destructor*,
- poziomu narażenia pszczoł na środki ochrony roślin stosowanych w uprawach rolniczych i sadowniczych,
- ostrych przypadków zatruc pszczoł i ich przyczyn.

Prowadzone badania miały charakter monitoringu aktywnego, co umożliwiło kompleksowy nadzór nad stanem zdrowotnym rodzin pszczelich oraz identyfikację czynników stanowiących istotne zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania pasiek, stwarzając tym samym możliwość podejmowania działań zapobiegawczych. Ponadto wyniki pozwalały ocenić sytuację epizootyczną chorób zakaźnych i inwazyjnych pszczoł oraz uzyskać ocenę ryzyka związanego ze stosowaniem środków, co umożliwiło podejmowanie działań ograniczających występowanie tych czynników i poprawę stanu zdrowotnego rodzin pszczelich.

Wyniki badań PIW-PIB w Puławach na bieżąco przekazywał organom Inspekcji Weterynaryjnej, właściwym służbom i inspekcjom oraz posiadaczom rodzin pszczelich w celu podjęcia właściwych działań interwencyjno-naprawczych, leczniczych i profilaktycznych oraz wykorzystania przy sporządzaniu sprawozdań na potrzeby krajowe i Unii Europejskiej. Upowszechnianie wyników oraz współpraca z organizacjami pszczelarскими spowodowała poprawę stanu zdrowotnego pszczoł i zapewnienie odpowiedniego stanu liczebego rodzin pszczelich z ich optymalnym rozmieszczeniem (napszczeleniem) uwzględniającym bazę pożytkową oraz potrzeby upraw rolniczych i sadowniczych.

5. W ramach wsparcia pszczelarstwa, niżej wymienione instytucje realizowały następujące projekty badawcze finansowane ze środków budżetu Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi:

- Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach – cztery badania podstawowe na rzecz postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej wymienione w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2015 r. w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa²¹, załącznik nr 1, lp. 21–24, tj. :
 - „Analiza bioróżnorodności i zmienności wewnątrz populacji pszczoł na podstawie cech fenotypowych i behawioralnych wybranych linii hodowlanych, na przykładzie maksymalnie 550 rodzin pszczelich linii hodowlanej M Augustowska oraz maksymalnie 200 rodzin pszczelich linii hodowlanej M Kampinoska”,
 - „Analiza bioróżnorodności i zmienności wewnątrz populacji pszczoł na podstawie cech użytkowych wybranych linii hodowlanych, na przykładzie maksymalnie 200 rodzin pszczelich linii hodowlanej M Augustowska, 200 rodzin pszczelich linii hodowlanej M Północna, 120 rodzin pszczelich linii hodowlanej M Kampinoska, 170 rodzin pszczelich linii hodowlanej M Asta oraz 200 rodzin pszczelich linii hodowlanej car Dobra”,
 - „Analiza zdolności przystosowawczych i rozwojowych pszczoł linii hodowlanych M Augustowska, M Północna i M Kampinoska do warunków środowiskowych, z uwzględnieniem w szczególności cech rozwoju, plenności, zimotrwałości i odporności”,

²¹ Dz. U. poz. 1170, ze zm.

- „Analiza zdolności przystosowawczych i rozwojowych pszczoł linii hodowlanych *M Asta* i *car Dobra* do warunków środowiskowych, z uwzględnieniem w szczególności cech rozwoju, plenności, zimotrwałości i odporności”.
- OR-PIB w Poznaniu – zadania: „Skład gatunkowy i liczebność zapylaczy w różnych technologiach produkcji roślin rolniczych” (w latach 2011–2014) oraz „Badania nad toksycznością wybranych środków ochrony roślin dla wytypowanych gatunków nadrodziny *Apoidae*” (w latach 2015–2017). Wyniki uzyskane z prowadzonych badań były niezbędne do opracowania bezpiecznych dla zapylaczy i innych owadów pożytecznych zaleceń ochrony rzepaku ozimego. Realizowane zadania miały na celu m.in. ograniczenie negatywnego wpływu pestycydów na pszczoły.
- PIW-PIB w Puławach oraz Instytut Ogrodnictwa – Oddział Pszczelnictwa w Puławach – badania w ramach projektu międzynarodowego „Określenie roli czynników środowiskowych, genetycznych i chorobotwórczych w występowaniu masowej śmiertelności rodzin pszczełich”²². Wyniki tych prac wykorzystano do stanowiska Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi przedstawionego do propozycji Komisji Europejskiej w sprawie zmiany rozporządzenia nr 540/2011 w zakresie zmiany warunków zatwierdzenia substancji czynnych imidaklopid, tiametoksam i klotianidyna oraz zakazu siewu nasion zaprawionych środkami ochrony roślin zawierającymi te substancje czynne.

(dowód: akta kontroli str. 46-48, 113-114, 281, 305-307, 598-600, 1195-1199, 1231-1300, 1893)

Do obrotu handlowego w Polsce dopuszcza się tylko te środki ochrony roślin, które przy prawidłowym stosowaniu, zgodnie z ich przeznaczeniem, nie stanowią zagrożenia dla zdrowia człowieka, zwierząt lub środowiska, w tym dla owadów zapylających²³. W ustawie o środkach ochrony roślin określono, że wykonywanie zabiegów środkami ochrony roślin może być prowadzone jedynie przez osoby odpowiednio przeszkolone, sprzętem sprawnym technicznie i w określonych warunkach atmosferycznych.

Na podstawie art. 31 ww. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1107/2009, w celu ograniczenia negatywnego wpływu stosowanych środków ochrony roślin na zdrowie ludzi i zwierząt, etykiety wszystkich dopuszczanych do obrotu środków ochrony roślin stosowanych na terenie otwartym opatrzone odpowiednim ostrzeżeniem²⁴. Na etapie rejestracji poszczególnych środków ochrony roślin dokonywana była każdorazowo ocena ryzyka ich stosowania dla owadów zapylających.

Minister RiRW, w celu przeciwdziałania masowemu wymieraniu rodzin pszczełich, wydał rozporządzenia²⁵ i prowadził działania edukacyjne związane z ograniczeniem do minimum ryzyka związanego z ich stosowaniem. Materiały edukacyjne dla

²² Projekt badawczy COST ACTION FA0803: Prevention of honeybee colony losses (COLOSS) pt. „Pozostałości insektycydów neonicotynoidowych w nektarze i pyłku zbieranym przez pszczoły z upraw rzepaku i ich wpływ na rodziny pszczele” (Pohorecka K., Skubida P., Miszczak A., Semków P., Sikorski P., Zagibajło K., Teper D., Kołowski Z., Skubida M., Zdańska D., Bober A., *Journal of Apicultural Science* vol 56 no 2 2012).

²³ Środki ochrony roślin są dopuszczane do obrotu w Polsce zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1107/2009 (WE) z dnia 21 października 2009 r. dotyczącym wprowadzenia do obrotu środków ochrony roślin i uchylającym dyrektywę Rady 79/117/WE i 91/414/EWG (Dz. Urz. UE L 309 z 24.11.2009 r. str. 1, ze zm.) oraz ustawą z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (Dz. U. z 2015 r. poz. 547, ze zm.).

²⁴ „Przed zastosowaniem środka należy poinformować o tym fakcie wszystkie zainteresowane strony, które mogą być narażone na znośzenie cieczy roboczej i które zwróciły się o taką informację”.

²⁵ Szczegółowe regulacje w zakresie stosowania środków ochrony roślin określono w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 31 marca 2014 r. w sprawie warunków stosowania środków ochrony roślin. (Dz. U. poz. 516). Jednym z wymagań rozporządzenia jest ochrona organizmów pożytecznych oraz stwarzanie warunków sprzyjających ich występowaniu. Ponadto, w celu podniesienia świadomości wśród osób stosujących środki ochrony roślin w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 maja 2013 r. w sprawie szkoleń w zakresie środków ochrony roślin zawarto szczegółowe programy szkoleń, obowiązkowe dla wszystkich podmiotów prowadzących szkolenia. (Dz. U. poz. 554).

rolników oraz poradnik dla doradców rolnych, dotyczące zagrożeń dla owadów zapylających, wynikających z niewłaściwego posługiwania się środkami ochrony roślin, udostępniono na stronach internetowych²⁶.

Komisja Europejska, rozporządzeniem wykonawczym (UE) nr 485/2013 z dnia 24 maja 2013 r.²⁷, ustanowiła zakaz wprowadzania do obrotu i wysiewu zaprawionych nasion upraw atrakcyjnych dla pszczoł oraz ograniczenia stosowania dolistnego i doglebowego klotianidyny, tiametoksamu i imidachloprydu. Przepisy ww. rozporządzenia obowiązują w Polsce od 26 maja 2013 r., a zakaz wprowadzania do obrotu i siewu zaprawionych nasion – od 1 grudnia 2013 r. W celu dostosowania zezwoleń udzielonych w Polsce do wymagań tego rozporządzenia, decyzją Ministra RiRW cofnięto²⁸ sześć zezwoleń na dopuszczenie do obrotu środki ochrony roślin oraz zmieniono²⁹ zakres stosowania 14 decyzji dopuszczających do obrotu środków ochrony roślin. Ze względu na zakazy i ograniczenia wynikające z rozporządzenia nr 485/2013, w latach 2015–2016 decyzjami Ministra RiRW odmówiono wydania zezwoleń na wprowadzenie do obrotu na okres do 120 dni dwóch zapraw nasiennych³⁰ zawierających substancje czynne z grupy neonikotynoidów tj. odpowiednio chlotianidynę i tiametoksam przeznaczonych do stosowania w rzepaku ozimym.

Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN), nadzorowana przez Ministra RiRW, poprzez działania kontrolne sprawowała nadzór nad prawidłowością stosowania środków ochrony roślin. Według danych PIORiN, w 2014 r. od 71,8% do 95,3% użytkowników środków ochrony roślin przestrzegało wymogów integrowanej ochrony roślin. Zgodnie z art. 73 pkt 1 ustawy o środkach ochrony roślin, w MRiRW gromadzono informacje na temat zatruc pszczoł środkami ochrony roślin. W 2013 r. do PIORiN zgłoszono 42 przypadki podejrzenia zatrucia pszczoł środkami ochrony roślin, w 2014 r. – 89, w 2015 r. – 47, a na dzień 30 września 2016 r. – 77. W 2014 r. Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach opracował w formie instrukcji procedurę postępowania organów administracji w przypadku zgłoszenia podejrzenia zatrucia pszczoł.

Dyrektor Departamentu Hodowli i Ochrony Roślin (HOR) MRiRW podał, że monitoring sprzedaży i zużycia środków ochrony roślin prowadzony był w Polsce od 2002 r. Obowiązek monitorowania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin wynikał z przepisów unijnych³¹. Jednocześnie Polska była zobligowana do przekazywania danych dotyczących sprzedaży i zużycia środków ochrony roślin do Komisji Europejskiej³².

(dowód: akta kontroli str. 307-310, 388-524, 1196-1197, 1202-1230, 1832-1836)

²⁶ www.minrol.gov.pl, www.agrofagi.com.pl.

²⁷ Rozporządzenie wykonawcze (UE) nr 485/2013 z dnia 24 maja 2013 r. zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) nr 540/2011 w odniesieniu do warunków zatwierdzania substancji czynnych: klotianidyna, tiametoksam i imidachlopryd oraz zabraniające stosowania i sprzedaży nasion zaprawionych środkami ochrony roślin zawierającymi te substancje czynne (Dz. Urz. UE L 139 z 25.05.2013, str. 12).

²⁸ Na podstawie art. 3 rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) Nr 485/2013 z dnia 24 maja 2013 r. oraz w związku z art. 3 ust. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin.

²⁹ Na podstawie art. 3 rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) Nr 485/2013 z dnia 24 maja 2013 r. oraz w związku z art. 3 ust. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin.

³⁰ Na podstawie art. 53 rozporządzenia nr 1107/2009, w związku z art. 3 ust. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin.

³¹ Rozporządzenie nr 1107/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 października 2009 r. oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/128/WE z dnia 21 października 2009 r.

³² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1185/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie statystyk dotyczących pestycydów (Dz. Urz. UE L 324 z 10.12.2009, str. 1, ze zm.).

W ramach systemu płatności bezpośrednich nie wprowadzono odrębnych instrumentów na rzecz wsparcia sektora pszczelarstwa. Dyrektor Departamentu HOR MRiRW wyjaśnił, że przepisy Unii Europejskiej regulujące zasady przyznawania płatności bezpośrednich nie przewidywały możliwości zastosowania żadnej odrębnej płatności dedykowanej wsparciu sektora pszczelarstwa, w tym ochrony zapylaczy, finansowania usług zapylania oraz zwiększania bazy pożytkowej dla pszczół.

Wsparcie dla działań polegających na wprowadzaniu naturalnych metod zapylania roślin³³ zostało przewidziane w ramach pomocy oferowanej dla uznanych organizacji producentów owoców i warzyw³⁴. W zakresie działania „Wprowadzanie naturalnych metod zapylania roślin”, członkowie organizacji producentów zobowiązują się do zakupu lub najmu i użytkowania zgodnie z przeznaczeniem przez okres co najmniej 3 lat naturalnych metod zapylania roślin, tj. uli z pszczolą miodną oraz uli lub kokonów z murarką ogrodową, a refundacji podlegały całkowite wydatki na to działanie pomniejszone o ewentualne wpływy wynikające ze sprzedaży miodu.

(dowód: akta kontroli str. 310-312)

W ramach działań: Program rolnośrodowiskowy Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (PROW 2007–2013), Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne oraz Rolnictwo ekologiczne Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (PROW 2014–2020) określono wymogi sprzyjające zachowaniu zdrowia pszczół związane z ograniczeniem nawożenia oraz stosowania środków ochrony roślin, a także z zachowaniem elementów krajobrazu nieużytkowanych rolniczo stanowiących ostoje przyrody. W ramach PROW 2014–2020 rolnik może składać wnioski o płatność z tytułu uprawy roślin miododajnych.

(dowód: akta kontroli str. 835)

W Unii Europejskiej jedyną dopuszczoną do uprawy rośliną genetycznie zmodyfikowaną jest kukurydza MON 810. Na mocy decyzji wykonawczej Komisji (UE) 2016/321 z dnia 3 marca 2016 r. dostosowującej zakres geograficzny zezwolenia na uprawę zmodyfikowanej genetycznie kukurydzy (*Zea mays* L.) MON 810 (MON-ØØ81Ø-6)³⁵, obszar Polski został wyłączony spod upraw tej rośliny.

Na podstawie art. 104 ust. 9 ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o nasiennictwie³⁶, wydano rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie zakazu stosowania materiału siewnego odmian kukurydzy MON 810³⁷. Dyrektor Departamentu HOR MRiRW podał, że od 2013 r. PIORiN nie odnotowała ani jednego przypadku złamania tego zakazu lub prowadzenia obrotu materiałem siewnym kukurydzy odmian GMO, a w przedmiotowym zakresie prowadzona była na bieżąco wymiana informacji z Ministrem Środowiska. Podał ponadto, że współpraca z Ministrem Środowiska w kwestii dotyczącej ochrony zapylaczy miała ograniczony zakres, ponieważ zagrożenia dla owadów zapylających związane były głównie z działalnością rolniczą.

(dowód: akta kontroli str. 1194-1195)

³³ Określone w Ramach krajowych na rzecz działań w zakresie ochrony środowiska dla programów operacyjnych organizacji producentów w sektorze owoców i warzyw, tj. w załączniku do Strategii krajowej dla zrównoważonych programów operacyjnych organizacji producentów owoców i warzyw w Polsce na lata 2010–2017 (Dz. Urz. MRiRW z 2016 r. poz. 18).

³⁴ Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynków owoców i warzyw oraz rynku chmielu (Dz. U. z 2016 r. poz. 58) pomoc ta jest administrowana przez Agencję Rynku Rolnego.

³⁵ Decyzja podjęta na wniosek 19 państw członkowskich w tym Polski, notyfikowana jako dokument nr C(2016) 1231. Tekst mający znaczenie dla EOG, Dz. Urz. UE L 60 z 5.03.2016, str. 90.

³⁶ Dz. U. poz. 1512, ze zm.

³⁷ Dz. U. z 2014 r. poz. 1085, ze zm.

W Polsce obowiązywał zakaz stosowania neonikotynoidów, wprowadzony rozporządzeniem wykonawczym Komisji Europejskiej nr 485/2013. Zgodnie z przepisami części B (załącznik do ww. rozporządzenia), producenci klotianidyny, tiametoksamu i imidachloprydu złożyli aktualne informacje i dane naukowe na temat bezpieczeństwa dla pszczoł i innych owadów zapylających tych substancji czynnych, biorąc pod uwagę różne drogi narażenia.

Substancja czynna fipronil nie wchodziła w skład dopuszczonych do obrotu środków ochrony roślin w Polsce. Analogicznie jak w przypadku neonikotynoidów, producenci fipronilu złożyli aktualne informacje i dane naukowe na temat bezpieczeństwa dla pszczoł i innych owadów zapylających tej substancji czynnej.

Złożone przez producentów informacje podlegają ocenie przez Europejskie Biuro ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA). Dyrektor Departamentu HOR MRiRW wyjaśnił, że wyniki oceny EFSA, która ma zakończyć się w 2017 r., mogą być podstawą ewentualnej inicjatywy legislacyjnej Komisji Europejskiej w zakresie zatwierdzenia ww. substancji czynnych (np. utrzymania, rozszerzenia lub zniesienia obowiązujących ograniczeń) i tym samym zmian wprowadzonych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w stosunku do dopuszczonych do obrotu środków ochrony roślin.

(dowód: akta kontroli str. 1199-1200, 1301-1311, 1313, 1467-1470)

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt³⁸ (ustawa ozz), powiatowy lekarz weterynarii prowadzi rejestr podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną polegającą na utrzymywaniu zwierząt gospodarskich, w celu umieszczenia na rynku tych zwierząt lub produktów pochodzących z tych zwierząt lub od tych zwierząt, w tym także rejestr pasiek. Przedmiotowy rejestr prowadzony przez organy Inspekcji Weterynaryjnej obejmował rodziny pszczele, z których produkty pszczele umieszczane były na rynku. Szczegółowy zakres informacji zawartych w rejestrze określa rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 sierpnia 2016 r. w sprawie rejestru podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną³⁹.

(dowód: akta kontroli str. 596-598)

Według danych Głównego Lekarza Weterynarii, w okresie objętym kontrolą zwiększała się liczba zarejestrowanych pasiek w Polsce. W 2013 r. zarejestrowanych było 51.790 pasiek, w 2014 r. – 54.286, w 2015 – 57.894, a według stanu na dzień 30 września 2016 r. – 64.882 pasieki. Tendencję wzrostową wykazała również liczba pasiek, dla których zarejestrowano sprzedaż bezpośrednią, tj.: w 2013 r. – 4.320 pasiek, w 2014 r. – 4.645, w 2015 r. – 5.229, a według stanu na 30 września 2016 r. – 5.915 pasiek. W latach 2013–2015 liczba rodzin pszczelich wzrastała i wyniosła⁴⁰ odpowiednio: 884.420, 917.027, 966.466 a według stanu na dzień 30 września 2016 r. 1.048.151 rodzin.

(dowód: akta kontroli str. 638-644, 790)

W ramach kontroli przeprowadzonych przez pracowników Powiatowej Inspekcji Weterynaryjnej, w 2013 r. ustalono 16 przypadków prowadzenia działalności bez wpisu do rejestru, w 2014 r. – 4, w 2015 – 20, a według stanu na dzień 30 września 2016 r. – 33 przypadki. Łączna kwota nałożonych z tego tytułu kar wyniosła 12.800 zł.

(dowód: akta kontroli str. 638-644, 790)

³⁸ Dz. U. z 2014 r. poz. 1539, ze zm.

³⁹ Dz. U. poz. 1314.

⁴⁰ Wielkości dotyczące ilości rodzin pszczelich w poszczególnych latach (przekazane przez Głównego lekarza Weterynarii) nie zawierają danych pochodzących z województwa świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego.

Główny Lekarz Weterynarii poinformował, że mając na uwadze, iż wywiązanie się przez podmioty prowadzące pasieki pszczele z obowiązku wynikającego z art. 7 ustawy ozz, tj. informowania, w formie pisemnej, powiatowego lekarza weterynarii o zaprzestaniu prowadzenia określonego rodzaju działalności nadzorowanej, a także o każdej zmianie stanu prawnego lub faktycznego związanego z prowadzeniem tej działalności, w zakresie dotyczącym wymagań weterynaryjnych, w terminie 7 dni od dnia zaistnienia takiego zdarzenia było trudne do wykonania, zwrócił się do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z propozycją zmiany przepisów ustawy tak, aby niektóre informacje, tj. dotyczące zmiany stanu faktycznego związanego z prowadzeniem działalności, w tym o liczbie rodzin pszczelich o których mowa w art. 7, były przekazywane przez ww. podmioty raz do roku.

(dowód: akta kontroli str. 1720-1721, 1730-1761)

Minister RiRW wyjaśnił, że „Podczas najbliższej nowelizacji ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (...) Ministerstwo zamierza wprowadzić obowiązek rejestracji działalności polegającej na utrzymywaniu zwierząt gospodarskich jakim jest pszczoła miodna, przez powiatowego lekarza weterynarii, niezależnie od tego, czy pszczoły lub produkty pochodzące z tych zwierząt lub od tych zwierząt są wprowadzane na rynek. Regulacja obejmie również zagadnienie związane z obowiązkiem zgłaszania liczby utrzymywanych rodzin pszczelich oraz zgłaszaniem zmiany stanu faktycznego tej liczby.”

Odnosząc się do kwestii utworzenia centralnej bazy danych pasiek i pszczelarzy, Minister RiRW wyjaśnił: „Aktualnie realizowany (...) KPWP, został opracowany między innymi zgodnie z rozporządzeniem delegowanym Komisji (UE) 2015/1366 z dnia 11 maja 2015 r. uzupełniającym rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 w odniesieniu do pomocy w sektorze pszczelarstwie (Dz. Urz. UE L 211 z 08.08.2015, str. 3.). Jednym z elementów KPWP jest Opis metody określania liczby pni pszczelich⁴¹. W KPWP zawarto następującą informację dotyczącą tego obszaru: „Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach (...) wykonuje analizy sektora pszczelarstwa w Polsce. W ramach prowadzonych badań, Instytut występuje do Inspekcji Weterynaryjnej (...), w sprawie udostępnienia danych dotyczących działalności pszczelarstwa (informacje dotyczą między innymi: liczby pszczelarzy, liczby pni pszczelich, lokalizacji pasiek, itd.) zawartych w rejestrach powiatowych inspektoratów weterynarii (...). Inspekcja przekazuje dane z rejestrów według stanu na październik danego roku. Na podstawie otrzymanych informacji tworzone są zestawienia pszczelarzy i pni pszczelich dla każdego województwa oraz łącznie dla całego kraju. (...)”

(dowód: akta kontroli str. 1762-1768)

W kwestii wprowadzenia regulacji prawnych dotyczących lokalizacji pasiek i pasiek wędrownych, Dyrektor Departamentu Rynków Rolnych (RR) MRiRW podał: „Zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymywaniu czystości i porządku w gminach⁴² (...), rada gminy uchwała regulamin utrzymania czystości

⁴¹ Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 września 2005 r. w sprawie zwalczania zgnilca amerykańskiego pszczoł (Dz. U. Nr 187, poz. 1574), określenie „pień pszczeli” oznacza rodzinę pszczelą wraz z jej gniazdem w ulu, bez względu na jego konstrukcję lub użyte materiały do budowy. Rozporządzenie zostało uchylone z dniem 11 sierpnia 2016 r. rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 lipca 2016 r. w sprawie zwalczania zgnilca amerykańskiego pszczoł (Dz. U. z 2016 r. poz. 1123).

⁴² Dz. U. z 2013 r. poz. 1399, ze zm.

i porządku na terenie gminy, który jest aktem prawa miejscowego. Regulamin określa szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy, w tym dotyczące wymagań utrzymywania zwierząt gospodarskich (w tym pszczoł) na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, w tym także zakaz ich utrzymywania na określonych obszarach lub w poszczególnych nieruchomościach.

Rada gminy jako organ władzy lokalnej ma i powinna mieć wpływ na określanie zasad dotyczących utrzymywania pasiek pszczelich na swoim terenie, ze względu na uwarunkowania lokalne. Lokalne organizacje pszczelarskie poprzez swoich przedstawicieli mogą i powinny aktywnie uczestniczyć w opracowaniu regulaminów określających szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy, w tym dotyczące wymagań utrzymywania pasiek pszczelich. Spory wynikające z utrzymywania pszczoł w konkretnym miejscu były rozstrzygane w drodze orzeczeń sądów powszechnych."

W ocenie Ministra RiRW nie było potrzeby wprowadzania regulacji prawnych dotyczących lokalizacji pasiek i pasiek wędrownych.

(dowód: akta kontroli str. 585, 1762, 1769)

W 2016 r., w MRiRW zorganizowano dwa spotkania z udziałem Głównego Lekarza Weterynarii (GLW), przedstawicieli PIW-PIB w Puławach, Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych (URPLWMIPIB), przedstawicieli ośrodków naukowych: Instytutu Ogrodnictwa w Puławach, Uniwersytetów Przyrodniczych we Wrocławiu i Lublinie oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Spotkania miały na celu wypracowanie merytorycznego stanowiska dla Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie możliwości czasowego dopuszczenia do obrotu na terytorium RP leczniczego produktu weterynaryjnego o nazwie ABvarC o co zabiegał Polski Związek Pszczelarski.

Stanowisko przedstawicieli PIW-PIB w Puławach i URPLWMIPIB wskazywało, że ze względów merytorycznych nie należy występować do Ministra Zdrowia z wnioskiem o czasowe wprowadzenie na rynek polski weterynaryjnego produktu leczniczego pod nazwą ABvarC. Zdaniem ekspertów, nieprecyzyjna była charakterystyka tego produktu. Brak było również informacji co do skuteczności działania ABvarC. Czasowe wprowadzenie do obrotu produktu opartego na substancji czynnej kumafos, powinno być poprzedzone przygotowaniem przez środowiska naukowe rekomendacji dla lekarzy wolnej praktyki do prawidłowego, przemyślanego sposobu stosowania tego produktu. O powyższych ustaleniach poinformowano Polski Związek Pszczelarski.

(dowód: akta kontroli str. 600-602, 607-621)

Na zadania realizowane ramach KPWP 2013–2016 (finansowane po 50% z budżetu UE i 50% z budżetu państwa) wydatkowano w latach 2013/14 i 2014/15 ogółem 40.561,6 tys. zł⁴³. W ramach KPWP 2010–2013 w sezonie 2012/13 wydatkowano 19.009,3 tys. zł. Ponadto w ramach PROW 2007–2013 finansowane było działanie „Grupy producentów rolnych”, z którego wyodrębniona została kategoria „Miód naturalny i inne produkty pszczelarskie”. Wsparcie uzyskały dwie grupy producentów na kwotę 96,7 tys. zł.

⁴³ W trakcie kontroli MRiRW nie posiadało danych o wydatkach w latach 2015/16.

Udzielanie pomocy w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich umożliwiające uzyskanie dofinansowania m.in. na założenie pasieki, jako działu specjalnego produkcji rolnej, możliwe było dla rolników lub grupy rolników posiadających gospodarstwo rolne⁴⁴. Zastępca Dyrektora Departamentu RR MRiRW wyjaśnił, że „(...) zgodnie z ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz. U. poz. 1433.), poprzez gospodarstwo rolne rozumie się gospodarstwo rolne w rozumieniu Kodeksu cywilnego o obszarze nie mniejszym niż 1 ha użytków rolnych. Mając na uwadze powyższe przepisy w ramach PROW 2014–2020, nie jest możliwe zwolnienie z wymogu posiadania ziemi”.

Ponadto w kontrolowanym okresie wydatkowano środki budżetowe z:

- dotacji przedmiotowych na dofinansowanie kosztów postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej udzielonych w latach 2013–2016; dotacje te miały na celu wsparcie zadań służących tworzeniu, wdrażaniu i upowszechnianiu postępu genetycznego w hodowli zwierząt gospodarskich, w tym w hodowli pszczoł; w latach 2013–2015 wydatkowano 1.755,1 tys. zł⁴⁵;
- dotacji celowych dla instytutów badawczych w ramach programów wieloletnich na rzecz wsparcia pszczelarstwa; w kontrolowanym okresie wydatkowano 19.881 tys. zł⁴⁶.

Wsparcie dla pszczelarzy w ramach krajowych programów wsparcia pszczelarstwa udzielane było na podstawie przepisów Unii Europejskiej⁴⁷. Zastępca Dyrektora Departamentu RR MRiRW wyjaśnił m.in., że „(...) Zasady przyznawania pomocy pszczelarzom były związane z celami realizowanymi w ramach poszczególnych środków wsparcia oraz aktualnymi potrzebami pszczelarstwa, które są wyrażane, między innymi przez organizacje pszczelarskie. Od 2004 r., w poszczególnych 3-letnich krajowych programach wsparcia pszczelarstwa, zasady dostępu do pomocy ciągle się zmieniały i ze względu na zmieniające się polskie pszczelarstwo, prawdopodobnie nadal będą zmieniane. O kierunkach zmian zasad będą decydowały głównie: tempo zachodzących zmian w sektorze pszczelarstwa oraz potrzeby rolnictwa i środowiska naturalnego. (...) Na podstawie wniosków składanych przez organizacje pszczelarskie w ramach realizacji mechanizmu Wsparcie rynku produktów pszczelich można wywnioskować, że w ostatnich latach środki zawarte w krajowym programie wsparcia pszczelarstwa pokrywają 70-80%

⁴⁴ Wynika to z przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005⁴⁴, w którym w art. 17 określono, że wsparcie obejmuje materialne lub niematerialne inwestycje, które m.in. poprawiają ogólną wydajność i zrównoważenie gospodarstwa rolnego.

⁴⁵ Brak danych o wydatkach w 2016 r., które zaplanowano w wysokości 849,4 tys. zł.

⁴⁶ Bez wydatków na program wieloletni pn. "Ochrona i zarządzanie krajowymi zasobami genetycznymi zwierząt gospodarskich w warunkach zrównoważonego użytkowania" realizowany przez IZ-PIB w Krakowie, ponieważ dwa podzadania realizowane w ramach powyższego programu dotyczące ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich dotyczyły łącznie wszystkich gatunków zwierząt gospodarskich, w związku z tym nie było możliwe wyszczególnienie kwoty przewidzianej na programy związane z ochroną zwierząt.

⁴⁷ rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007 Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 671, ze zm., rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2015/1366 z dnia 11 maja 2015 r. uzupełniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 w odniesieniu do pomocy w sektorze pszczelarskim oraz rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2015/1368 z dnia 6 sierpnia 2015 r. ustanawiającego zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 w odniesieniu do pomocy w sektorze pszczelarskim Dz. Urz. UE L 211 z 08.08.2015, str. 9.

zapotrzebowania zgłaszanego przez pszczelarzy. W związku z tym, że wysokość środków budżetowych programu określa Komisja Europejska, Ministerstwo nie ma możliwości jego zwiększenia.”

(dowód: akta kontroli str. 301-304, 626, 791-794, 1762-1792, 1815, 2649-2661, 2730-2744)

Minister RiRW w okresie od 1 stycznia 2013 r. do 30 września 2016 r. objął patronatem 20 lokalnych imprez i wydarzeń związanych z problematyką pszczelarską. Ponadto w zespołach szkół zawodowych prowadzonych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi zakładane były pasieki, w których prace wykonywane były przez uczniów pod nadzorem dorosłych. Uczniowie byli zaznajamiani z problematyką pszczelarstwa i możliwością kształcenia w zawodzie pszczelarza. W szkołach tych organizowane były akcje informujące o przyjęciu KPWP na lata 2016–2019.

(dowód: akta kontroli str. 622-623, 634-637)

Od 2011 r. obowiązuje „Kodeks dobrej praktyki produkcyjnej w pszczelarstwie” opracowany przez Polski Związek Pszczelarski i Głównego Lekarza Weterynarii. Objęto nim szereg zaleceń dotyczących działalności pszczelarskiej, w tym gospodarki pasiecznej.

Zastępca Dyrektora Departamentu RR MRiRW wyjaśnił, że: „Przy okazji spotkań z branżą pszczelarską pojawiają się opinie czy postulaty dotyczące tzw. ustawy pszczelarskiej. Natomiast, nie pojawiają się konkretne propozycje zarówno dotyczące obszaru regulacji jak i jej zakresu. Ministerstwo nie otrzymuje również sygnałów, zarówno od pojedynczych pszczelarzy jak i organizacji pszczelarskich, które by dotyczyły spraw wymagających stworzenia takich regulacji.”

(dowód: akta kontroli str. 794)

Minister RiRW wyjaśnił m.in., że „Kodeks Dobrej Praktyki Produkcyjnej w Pszczelarstwie” jest dokumentem, który stanowi zbiór zasad tradycyjnego utrzymywania pasiek i zgodnego ze standardami higienicznymi pozyskiwania produktów pszczelich. „Kodeks...” jasno określa w jaki sposób i w jakim miejscu powinna być zlokalizowana pasieka, opisuje wszystkie działania związane z utrzymywaniem pszczół, gospodarką pasieczną oraz utrzymywaniem zdrowotności pszczół. Ponadto Kodeks jest usystematyzowanym zbiorem informacji o przepisach prawnych obowiązujących w Polsce w odniesieniu do sektora pszczelarstwa. Minister RiRW podał, że „Kodeks ten jest wystarczającym dokumentem stanowiącym zbiór zasad regulujących funkcjonowanie sektora pszczelarskiego w Polsce, dlatego też nie jest rozważane podjęcie inicjatywy ustawodawczej w tym zakresie.”

(dowód: akta kontroli str. 1762-1763, 1769)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w badanym obszarze.

2. Współpraca jednostek administracji publicznej z zainteresowanymi organizacjami i instytucjami w zakresie pszczelarstwa

Opis stanu faktycznego

W MRiRW założenia Krajowego Programu Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce na lata 2013–2016 zostały omówione w dniu 16 stycznia 2013 r. na spotkaniu, w którym udział wzięli przedstawiciele wybranych organizacji pszczelarskich oraz instytucji państwowych⁴⁸. Zgłoszone uwagi uwzględniono przy opracowaniu projektu KPWP 2013–2016. Projekt ten został następnie przekazany do właściwych departamentów MRiRW, a także do wybranych organizacji pszczelarskich⁴⁹ oraz właściwych merytorycznie instytucji państwowych⁵⁰ z prośbą o przedstawienie ewentualnych uwag.

Dyrektor Departamentu RR MRiRW wyjaśnił, że ze względu na dużą liczbę organizacji pszczelarskich w Polsce (około 100), MRiRW zaprasza do współpracy wybrane organizacje pszczelarskie, reprezentujące: największą liczbę pszczelarzy, pszczelarzy zawodowych, pszczelarzy prowadzących pasieki hodowlane, pszczelarzy z trenu całego kraju będących poza strukturami PZP oraz pszczelarzy z regionów będących poza strukturami PZP i będących w strukturach PZP.

Ponadto Dyrektor Departamentu RR MRiRW podał, że „(...) rozpatrywano wszystkie uwagi i spostrzeżenia przysłane przez organizacje pszczelarskie (...). W przypadku wątpliwości, poszczególne uwagi są konsultowane w trybie roboczym z właściwymi instytucjami państwowymi lub specjalistami z danej dziedziny.”

KPWP 2013–2016 został podpisany przez Ministra RiRW i przekazany terminowo Komisji Europejskiej do zatwierdzenia. Komisja Europejska w drodze decyzji z dnia 12 sierpnia 2013 r. zaakceptowała kierunki i środki finansowe proponowanych działań.

(dowód: akta kontroli str. 27-29, 36-105, 113, 594-595, 813-831)

Na poszczególnych etapach prac dotyczących KPWP, organizacje pszczelarskie zgłosiły szereg postulatów, propozycji i uwag. Niektóre z nich zostały uwzględnione, m.in.: refundacja kosztów zakupu środków leczniczych na poziomie 80% kosztów netto, refundacja kosztów analiz miodu na poziomie 100% kosztów netto, umożliwienie refundacji kosztów zakupu uli. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi nie uwzględniło m.in. postulatów dotyczących:

- zwiększenia limitu refundacji kosztów zakupu uli (ze względu na przewidywane duże zainteresowanie taką formą wsparcia utrzymano limit, aby z refundacji mogła skorzystać większa liczba pszczelarzy);
- umożliwienia refundacji kosztów zakupu leków w 100% (środki przeznaczone na refundację kosztów zakupu środków warzobójczych były daleko niewystarczające w stosunku do potrzeb i jedynie w 50-60% zaspokajały zapotrzebowania organizacji pszczelarskich);

⁴⁸ Polski Związek Pszczelarski (PZP), Stowarzyszenie Pszczelarzy Zawodowych (SPZ), Śląski Związek Pszczelarzy w Katowicach (SZP), Stowarzyszenie Pszczelarzy Polskich „Polanka” (SPP „Polanka”), Instytut Ogrodnictwa, Oddział Pszczelnictwa w Puławach, Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach (PIW-PIB w Puławach), Agencja Rynku Rolnego (ARR), wybrane departamenty MRiRW.

⁴⁹ Projekt został skierowany do największych w kraju organizacji pszczelarskich i organizacji rolniczych a w konsultacjach wzięły udział: PZP, SPZ, SPP „Polanka”, SZP, Roztoczański Związek Pszczelarzy, Świętokrzyski Związek Pszczelarzy w Kielcach, Wojewódzki Związek Pszczelarzy w Olsztynie, Wojewódzki Związek Pszczelarzy w Lublinie, Wojewódzki Związek Pszczelarzy w Poznaniu, Wojewódzki Związek Pszczelarzy w Gdańsku, Wojewódzki Związek Pszczelarzy w Rzeszowie, Zrzeszenie Pszczelarzy „Apipol”, Karpacki Związek Pszczelarzy w Nowym Sączu.

⁵⁰ Instytut Ogrodnictwa Oddział Pszczelnictwa, PIW-PIB w Puławach, Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt (KCHZ), ARR.

- możliwości wsparcia dla osób niebędących pszczelarzami, a chcących założyć pasieki (powodem nieuwzględnienia tej propozycji był fakt, że zgodnie z art. 106 rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007, pomoc skierowana była do pszczelarzy i grup pszczelarzy.

(dowód: akta kontroli str. 29-31, 106-138)

Organizacje pszczelarskie zgłaszały również propozycje dotyczące innych form wsparcia pszczelarstwa, poza KPWP, m.in. dotyczące dopłat do rodzin pszczelich i do pożytków pszczelich. MRiRW poinformowało organizacje pszczelarskie, że w żadnym państwie członkowskim Unii Europejskiej nie stosuje się płatności bezpośrednich w sektorze pszczelarskim. Niemniej jednak, każdy rolnik utrzymujący rodziny pszczele, może otrzymać pomoc w ramach systemu wsparcia bezpośredniego, jeżeli posiada grunty wykorzystywane rolniczo, w tym również rolnicy utrzymujący rodziny pszczele.

(dowód: akta kontroli str. 32, 139-262, 625-632)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w badanym obszarze.

3. Realizacja programów pomocy w zakresie wsparcia pszczelarstwa

Opis stanu
faktycznego

Płatności dokonywane przez państwa członkowskie z KPWP dla beneficjentów i odnoszące się do środków wdrożonych w trakcie każdego roku pszczelarskiego⁵¹, realizowane były w dwunastomiesięcznym okresie od dnia 16 października danego roku pszczelarskiego do dnia 15 października następnego roku⁵².

W KPWP na lata 2010–2013, rozliczonym w 2014 r., osiągnięto następujące wskaźniki monitorowania⁵³:

- produktu: liczba wykonanych analiz produktów pszczelich – 6.309 (średnio w roku – 2.103); liczba osób przeszkolonych – 12.865 (średnio w roku – 4.288); liczba rodzin pszczelich, w których stosowano farmakologiczne metody zwalczania warrozy – 2.088.492 (średnio w roku – 696.164); liczba pszczelarzy, którzy otrzymali wsparcie na zakup nowego sprzętu pszczelarskiego – 16.601 (średnio w roku – 5.534);
- rezultatu: liczba wydanych świadectw kwalifikowanego robotnika i dyplomów mistrza w zawodzie pszczelarz – w latach 2011–2013 nie wydano dyplomów w zawodzie pszczelarz oraz świadectw potwierdzających kwalifikacje w zawodach pszczelarskich; liczba pszczelarzy zawodowych – 909 (średnio w roku – 303);

⁵¹ Zgodnie z rozporządzeniem wykonawczym komisji (UE) nr 768/2013 z dnia 8 sierpnia 2013 r. (Dz. Urz. UE L 214 z 9.08.2013, str. 7) rok pszczelarski trwa 12 kolejnych miesięcy od dnia 1 września do dnia 31 sierpnia; zgodnie z rozporządzeniem wykonawczym komisji (UE) nr 2015/1368 z dnia 6 sierpnia 2015 r. – 12 kolejnych miesięcy od dnia 1 sierpnia do dnia 31 lipca.

⁵² Płatności dokonywane były zgodnie z art. 7 rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2015/1368 z dnia 6 sierpnia 2015 r. ustanawiającego zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 w odniesieniu do pomocy w sektorze pszczelarskim (Dz. Urz. UE L 211 z 8.08.2015, str. 9). Przed wejściem w życie ww. rozporządzenia 2015/1368 obowiązywało w tym zakresie rozporządzenie Komisji (WE) nr 917/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 797/2004 dotyczącego działań w dziedzinie pszczelarstwa (Dz. U. UE L 163 z 30.04.2004, str. 83, ze zm.).

⁵³ KPWP na lata 2010–2013 nie określał wartości docelowych wskaźników monitorowania.

- oddziaływania: poprawa jakości miodu; wskaźnik ten weryfikowano na podstawie wyników badań właściwości fizyko-chemicznych miodu produkcji krajowej, przeprowadzonych przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych; w 2011 r. nie przeprowadzono badań, a w 2012 r. i w 2013 r. skontrolowano odpowiednio 54 i 40 partii miodu krajowego, w których odpowiednio 22,2% i 22,5% było niezgodnych z wymogami rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 października 2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań w zakresie jakości handlowej miodu⁵⁴; wskaźnik wzrostu spożycia miodu⁵⁵ – w 2011 r. i w 2012 r. wyniósł 0,48 kg rocznie na osobę; w 2013 r. GUS nie wyodrębnił spożycia miodu z łącznej pozycji dżemy, marmolady i miód; wskaźnik poprawa bilansu handlowego – eksport wyniósł 22.333 ton miodu (średnio w roku – 7.433 ton), import – 47.956 ton miodu (średnio w roku – 15.985 ton).

W sporządzonej przez Departament RR MRiRW ocenie KPWP⁵⁶ na lata 2010/11, 2011/12, 2012/13 podano, że w jego realizacji corocznie uczestniczyło blisko 80 organizacji pszczelarskich, za których pośrednictwem wsparciem objęto pszczelarzy posiadających łącznie ok. 1,1 mln rodzin pszczelich, tj. blisko 80% wszystkich rodzin pszczelich w Polsce. Z zaplanowanych w budżecie Programu prawie 62,9 mln zł, wydatkowano kwotę 57,8 mln zł. Dzięki zaangażowaniu znacznych środków publicznych przeznaczonych na realizację Programu, utrzymany jest trend wzrostowy liczebności rodzin pszczelich w Polsce. Ponadto wskazano, że mimo korzystnych zmian zachodzących w pszczelarstwie w kraju, procentowe wykorzystanie funduszy przeznaczonych na programy pszczelarskie nie było zadowalające.

Dokonanie oceny realizacji KPWP na lata 2013/14, 2014/15, 2015/16 nastąpi w 2017 r. Zastępca Dyrektora Departamentu RR MRiRW wyjaśnił, że „Zgodnie z praktyką z lat ubiegłych, ocenę Programu realizowano w roku następnym po wygaśnięciu danego KPWP z uwagi na dostępność danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Ze względów wyżej przedstawionych ocena KPWP na lata 2013/14; 2014/15; 2015/16 planowana jest w czwartym kwartale 2017 r.”

(dowód akta kontroli str. 283, 298-304, 1819-1827)

W latach 2013–2015, IO w Skierniewicach publikował roczne opracowania pn. „Sektor pszczelarski w Polsce”, zawierające informację o liczbie rodzin pszczelich w odniesieniu do struktury pasiek, w podziale na województwa. Według danych Instytutu, liczba rodzin pszczelich według stanu na koniec października 2013 r., 2014 r. i 2015 r. wyniosła odpowiednio 1.344.062, 1.386.020 i 1.448.242. Najwięcej rodzin pszczelich (powyżej 100 tys.) było w województwach: lubelskim, podkarpackim, warmińsko-lubelskim, najmniej (poniżej 50 tys.) w województwach: podlaskim, opolskim i lubuskim.

W 2013 r., 2014 r. i 2015 r. liczba rodzin pszczelich wyniosła według Inspekcji Weterynaryjnej⁵⁷ odpowiednio: 884.420, 917.027 i 966.466 sztuk, według IO w Skierniewicach: 1.344.062⁵⁸, 1.386.020⁵⁹ i 1.448.242 sztuk⁶⁰ oraz według GUS⁶¹: 954.429 i 969.241 sztuk.

⁵⁴ Dz. U. Nr 181, poz. 1773, ze zm.

⁵⁵ Na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS).

⁵⁶ „Informacja na posiedzenie Kierownictwa MRiRW w sprawie Krajowego Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce na lata 2010/11; 2011/12; 2012/13”, marzec 2015 r. znak RR-mdj-074-5/jp/2014.

⁵⁷ Dane przekazane kontrolerom NIK przez Główny Inspektorat Weterynarii.

⁵⁸ Sektor pszczelarski w Polsce w 2013 roku, Puławy 2013, str. 2.

⁵⁹ Sektor pszczelarski w Polsce w 2014 roku, Puławy 2014, str. 2.

⁶⁰ Sektor pszczelarski w Polsce w 2015 roku, Puławy 2015, str. 2.

⁶¹ Główny Urząd Statystyczny, Roczniki Branżowe, Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2015, tabela nr 147 str. 210.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wyjaśnił, że dane opublikowane przez GUS dotyczyły szacunkowej liczby rodzin pszczelich na podstawie danych Polskiego Związku Pszczelarskiego. MRiRW nie miał szczegółowej wiedzy na temat metody stosowanej do obliczeń stosowanych przez PZP i w związku z tym nie mógł się do nich odnieść. Dane, które w latach 2013–2015 analizowane były w IO w Skierniewicach, uzyskano natomiast od Inspekcji Weterynaryjnej i na tej podstawie określono liczbę pszczelarzy (pasiek) oraz liczbę rodzin pszczelich będących w ich posiadaniu. W roku 2015 IO w Skierniewicach informował MRiRW o trudnościach z opracowaniem analizy sektora z powodu braku danych z województwa warmińsko-mazurskiego.

Według danych IO w Skierniewicach⁶² (dane Inspekcji Weterynaryjnej), w 2013 r., zarejestrowanych było o około 250 tys. rodzin pszczelich i około 16 tys. pszczelarzy więcej, niż wykazały statystyki organizacji pszczelarskich.

Zastępca Dyrektora Departamentu RR MRiRW wyjaśnił, m.in. że: „(...) Przepisy ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt nie nakładają obowiązku podawania i uaktualniania stanu zwierząt przez nadzorowany podmiot. Jednocześnie należy zauważyć, że rejestry powiatowych lekarzy weterynarii mogą nie obejmować pszczelarzy, którzy nie umieszczają na rynku pszczół lub produktów pochodzących z tych zwierząt lub od tych zwierząt, gdyż utrzymują rodziny pszczoły hobbystycznie lub na potrzeby własne.” Dyrektor Departamentu RR MRiRW dodatkowo wyjaśnił, że MRiRW nie gromadzi danych dotyczących liczby pasiek pszczelarzy zrzeszonych, niezrzeszonych, liczby pasiek stacjonarnych, pasiek w lasach i pasiek wędrownych, gdyż nie jest to wymagane obowiązującymi przepisami.

(dowód: akta kontroli str. 638-644, 841-842, 1485-1525, 1896, 1961-1963)

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, obowiązkowi zwalczania podlega zgnilec amerykański pszczoły, który został wymieniony w załączniku nr 2 do ustawy w poz. 22. Do chorób zakaźnych pszczoły, które podlegają obowiązkowi rejestracji, zgodnie z załącznikiem nr 3 do ustawy, należy zgnilec europejski, warroza, choroba rozłoczowa, mały chrząszcz ulowy oraz rozłocze *Tropilaelaps*. Zgodnie z art. 51 ust. 2 ww. ustawy, comiesięczne informacje o chorobach podlegających obowiązkowi rejestracji są przekazywane powiatowemu lekarzowi weterynarii przez podmioty świadczące usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej oraz zakłady higieny weterynaryjnej i inne laboratoria w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej⁶³. W kontrolowanym okresie, tj. w 2013 r., 2014 r., 2015 r. oraz w 2016 r. (III kwartały), Inspekcja Weterynaryjna stwierdziła odpowiednio 8.847, 9.358, 9.760 i 9.434 ogniska warrozy⁶⁴, a liczba wyleczonych uli wyniosła odpowiednio 140.247, 153.210, 164.044 i 154.323. Dyrektor Departamentu Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii (BŻiW) MRiRW wyjaśnił m.in., że: „(...) W związku z powyższym powiatowi lekarze weterynarii nie podejmują z urzędu aktywnych działań mających na celu stwierdzenie wystąpienia tych chorób oraz urzędowego ich potwierdzenia”.

(dowód: akta kontroli str. 602-606)

⁶² Sektor pszczelarski w Polsce w 2013 roku, Puławy 2013.

⁶³ Dz. U. z 2016 r. poz. 1077, ze zm.

⁶⁴ Ognisko choroby warrozy – miejsce (w tym przypadku pasieka), w którym przebywają pszczoły, gdzie urzędowy lekarz weterynarii stwierdził jeden lub więcej przypadków tej choroby.

Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach przekazywał corocznie do MRiRW analizę sektora pszczelarskiego, w tym m.in. dane dotyczące strat rodzin pszczelich po zimowli⁶⁵ i w trakcie sezonu w poszczególnych województwach i dla całego kraju.

Szacunkowe ubytki rodzin pszczelich w trakcie: zimowania 2012/2013 i sezonu pszczelarskiego 2013 r., zimowania 2013/2014 i sezonu pszczelarskiego 2014 r., zimowania 2014/2015 i sezonu pszczelarskiego 2015 r. wyniosły odpowiednio 18,1%, 11,4% i 17,2%.

Dyrektor Departamentu RR MRiRW wyjaśnił, że informacja dotycząca zimowli 2015/2016 oraz sezonu 2016 r. będzie dostępna w grudniu 2016 r. bądź w styczniu 2017 r. Z analizy strat rodzin pszczelich w poszczególnych latach wynika, że średnio najwyższe straty rodzin pszczelich (18,1%) odnotowano za 2013 r.

(dowód: akta kontroli str. 585-586, 589-592)

Dane dotyczące zużycia środków ochrony roślin zbierane były przez inspektorów PIORiN w trakcie wizyt bezpośrednich w gospodarstwach rolnych. Gromadzone przez nich informacje dotyczyły: rodzaju uprawy i jej powierzchni, terminu wykonania zabiegów, nazwy zastosowanych środków ochrony roślin, ich dawki, powierzchni, na której wykonano zabieg oraz przyczyny zastosowania środka. Liczba wizytowanych gospodarstw wynikała z reprezentatywnej próby statystycznej dla każdej uprawy. Badania prowadzone były w cyklach 5-letnich, zgodnie z metodologią określoną w przepisach rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1185/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie statystyk dotyczących pestycydów, przez PIORiN we współpracy z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, GUS oraz IOR-PIB. Wyniki badania zużycia i sprzedaży są publikowane corocznie w wydawnictwie GUS Środki produkcji w rolnictwie. Dyrektor Departamentu HOR MRiRW wyjaśnił, że zebrane dotychczas wyniki wskazują na duże zróżnicowanie zużycia środków ochrony roślin dla poszczególnych gatunków, gdzie najwyższe zużycie notowane jest w uprawach sadowniczych i warzywnych. Niemniej jednak na podstawie prowadzonych badań można stwierdzić, że średnie zużycie środków ochrony roślin w Polsce kształtuje się na stosunkowo niskim poziomie."

W sprawozdaniach z realizacji przez PIW-PIB w Puławach zadania nr 33 „*Badania przeglądowe zakażeń drobnoustrojami Paenibacillus larvae rodzin pszczelich i ocena występowania zgnilca amerykańskiego pszczół (American foulbrood) na podstawie mikrobiologicznego badania próbek miodu*” oraz zadania nr 42 „*Monitorowanie stanu zdrowotnego i strat rodzin pszczelich w krajowych pasiekach*” realizowanego w latach 2014–2016 stwierdzono, że ponad 50% zatruc spowodowanych było środkami ochrony roślin.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wyjaśnił m.in., że: „Istotną rolę w ograniczaniu ryzyka zatruc pszczół przy wykonywaniu zabiegów ochrony roślin odgrywa wdrażanie zasad integrowanej ochrony roślin oraz integrowanej produkcji roślin. (...) Wdrożenie metod integrowanej ochrony roślin do powszechnego stosowania wymaga przede wszystkim pracy edukacyjno-upowszechnieniowej, a także dostarczenia rolnikom odpowiednich narzędzi, takich jak metodyki monitorowania organizmów szkodliwych, progi ich ekonomicznej szkodliwości, a także metodyki integrowanej ochrony roślin, programy wspomaganie decyzji oraz programy ochrony roślin. Opracowywaniu tych narzędzi służą m.in. programy wieloletnie przyjęte przez

⁶⁵ Okres zimowania u pszczół. Zawiera się między ostatnim jesiennym a pierwszym wiosennym oblotem.

Radę Ministrów na wniosek Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, w szczególności dla Instytutu Ochrony Roślin w Poznaniu oraz Instytutu Ogrodnictwa w Skierniewicach. Programy te określają zadania wskazanych Instytutów w odniesieniu do ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin do roku 2020.”

W sprawozdaniu z ww. zadania nr 42 realizowanego w 2015 r. odnośnie zwalczania warrozy zawarto informację, że spośród leczniczych preparatów weterynaryjnych dopuszczonych w kraju do zwalczania *Varroa destructor*, w nadzorowanych pasiekach 73% pszczelarzy stosowało Apiowal, 38% Biowar, 8% Bayvarol, a jedynie w trzech pasiekach preparat Apiguard. Na 31 pasiek, w których stosowany był Bayvarol, tylko w 3 pasiekach zabiegi wykonane były prawidłowo. Na 204 pasieki, w których stosowano Apiwarol, tylko w 7 pasiekach zabiegi wykonane w sposób całkowicie prawidłowy. Jednocześnie w kontrolowanym okresie, tj. 2013–2016 (III kwartały), ponad 1/3 wydatków w ramach KPWP 2013–2016 przeznaczona była na dofinansowanie zakupu leków przez pszczelarzy.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wyjaśnił m.in., że: „(...) zagadnienie dotyczące poprawy skuteczności prawidłowego stosowania produktów leczniczych weterynaryjnych nie jest w kompetencji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Jednocześnie zwrócę się do ośrodków doradztwa rolniczego o zorganizowanie szkoleń w zakresie prawidłowego stosowania produktów leczniczych weterynaryjnych w pasiekach, a także podejmę działanie mające na celu obligatoryjne umieszczenie w Krajowym Programie Wsparcia Pszczelarstwa dodatkowego tematu szkoleniowego dotyczącego prawidłowego stosowania tych produktów.”

W sprawie skuteczności leków na choroby pszczoł, Dyrektor DBŻiW MRiRW wyjaśnił, że „(...) monitorowanie działań niepożądanych produktów leczniczych weterynaryjnych, w tym także brak skuteczności ich działania należy do kompetencji Ministra Zdrowia (...)”.

(dowód: akta kontroli str. 602, 835-1201, 1313-1314)

W 2013 r., 2014 r. i 2015 r. produkcja miodu w Polsce wyniosła odpowiednio 22,1 tys. ton, 14 tys. ton i 22,1 tys. ton⁶⁶. Dyrektor Departamentu RR MRiRW wyjaśnił, że „(...) W Polsce, podobnie jak w innych krajach UE występuje deficyt handlowy w obrocie miodem z zagranicą. Pomimo stale wzrastającej liczby pni pszczelich w Polsce, podaż miodu krajowego jest dużo niższa od popytu na ten produkt. Średnia roczna nadwyżka importu nad eksportem w okresie 2010–2015 wyniosła nieco ponad 8,6 tys. ton. Krajowa produkcja miodu w latach 2010–2015 pokryła w 64% popyt na ten produkt. Głównymi kierunkami eksportu miodu z Polski w ostatnich latach są państwa UE (70-80% eksportu) głównie RFN i Francja. Głównymi kierunkami importu miodu do Polski w ostatnich latach są Chiny i Ukraina (80-90% całego importu). Zgodnie ze Wspólną Taryfą Celną, w imporcie miodu naturalnego (CN 0409 00 00) z krajów trzecich obowiązuje stawka celna konwencyjna (związana w ramach Światowej Organizacji Handlu WTO) w wysokości 17,3%. Dodatkowo, kraje trzecie muszą posiadać uprawnienia eksportowe na obszar UE oraz spełniać szereg wymagań dotyczących bezpieczeństwa żywności.

⁶⁶ Dane MRiRW na podstawie danych Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego Ministerstwa Finansów oraz Instytutu Ogrodnictwa w Skierniewicach.

W Polsce, w ostatnich latach około 85% zebranego miodu pszczelarze sprzedają bezpośrednio z pasieki bądź w ramach handlu detalicznego. Ten kanał dystrybucji miodu zapewnia bezpośredni kontakt pszczelarzom z konsumentami w związku z tym, miód z importu trafia do innych kanałów dystrybucji (sieci handlowe) oraz jest reeksportowany”.

(dowód: akta kontroli str. 586, 593)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w badanym obszarze.

4. Nadzór nad realizacją programów wsparcia pszczelarstwa

Opis stanu
faktycznego

Nadzór nad instytucjami realizującymi zadania w ramach działań wspierających pszczelarstwo sprawował Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Nadzór nad Agencją Rynku Rolnego realizowany był m.in. poprzez opiniowanie pod względem merytorycznym planu finansowego ARR oraz jego korekt, sprawozdania finansowego, a także poprzez działania doraźne, podejmowane po otrzymaniu informacji o ewentualnych nieprawidłowościach. Ponadto przedstawiciele Departamentu RR MRiRW brali udział w pracach Komisji dokonującej wyboru projektów w związku z realizacją mechanizmu WPR „Wsparcie rynku produktów pszczelich”, którą powołuje Prezes ARR.

Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt przedkładało do MRiRW informacje z działalności za rok poprzedni, sprawozdanie z kontroli przeprowadzonych w roku poprzednim oraz sprawozdanie z prowadzenia ksiąg hodowlanych dla linii hodowlanych pszczół. Sprawozdania były każdorazowo analizowane przez Departament Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii MRiRW przede wszystkim pod kątem zgodności działalności z przepisami prawa oraz zapewnienia ciągłości i prawidłowości realizacji zadań statutowych KCHZ.

W odniesieniu do Państwowego Instytutu Weterynaryjnego – Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach i Instytutu Zootechniki – Państwowego Instytutu Badawczego w Krakowie, realizacja zadań zawartych w programach wieloletnich odbywała się na podstawie rozliczenia umów na zadania zlecone przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi pod względem rzeczowym i finansowym⁶⁷. Ponadto po zakończeniu każdej edycji programu wieloletniego PIW-PIB w Puławach przygotowywał podsumowanie rezultatów osiągniętych w wyniku realizacji programu w postaci monografii.

Minister RiRW sprawował także nadzór nad Instytutem Ogrodnictwa w Skierniewicach, Instytutem Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowym Instytutem Badawczym w Puławach oraz Instytutem Ochrony Roślin – Państwowym Instytutem Badawczym w Poznaniu w zakresie realizowanych przez te instytuty zadań wynikających z programów wieloletnich pn.: „Działania na rzecz poprawy konkurencyjności i innowacyjności sektora ogrodniczego z uwzględnieniem jakości

⁶⁷ Rozliczenia okresowe (półroczne i końcowe) zatwierdzane były przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

i bezpieczeństwa żywności oraz ochrony środowiska naturalnego”, „Wspieranie działań w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni oraz kształtowania jakości surowców roślinnych na lata 2016–2020” oraz „Ochrona roślin uprawnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywności oraz ograniczenia strat w plonach i zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt domowych i środowiska”. Minister RiRW dokonywał oceny wykonania tych zadań oraz prawidłowości wydatkowania środków finansowych poprzez weryfikację sprawozdań.

(dowód: akta kontroli str. 757-760, 832-836)

W 2016 r. Departament Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii oraz Biuro Kontroli MRiRW przeprowadziły kontrolę w Krajowym Centrum Hodowli Zwierząt w Warszawie m.in. w zakresie prawidłowości prowadzenia ksiąg hodowlanych oraz oceny wartości użytkowej i hodowlanej pszczół za okres od 2015 r. do 10 czerwca 2016 r. W wyniku kontroli stwierdzono, że wpisy do ksiąg hodowlanych prowadzonych dla linii hodowlanych pszczół oraz ocena wartości użytkowej i hodowlanej pszczół były dokonywane rzetelnie, w sposób zgodny z przepisami obowiązującymi w tym zakresie i wewnętrznymi procedurami obowiązującymi w KCHZ. Wysokość i sposób uiszczania opłat za prowadzenie oceny wartości użytkowej pszczół były ustalone w sposób zgodny z przepisami i wewnętrznymi procedurami obowiązującymi w KCHZ. Minister RiRW zalecił Dyrektorowi KCHZ kontynuowanie dotychczasowych działań.

(dowód: akta kontroli str. 755, 761-773)

W okresie objętym kontrolą do MRiRW złożono 15 skarg dotyczących sektora pszczelarstwa, w tym rozpatrzono 13, a dwie skargi, stosownie do § 8 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji przyjmowania i rozpatrywania skarg i wniosków⁶⁸, pozostawiono bez rozpatrzenia. Skargi dotyczyły m.in. wytrucia pszczół, ginięcia pszczół, kontroli oprysku pól z powodu masowej śmierci pszczół, pomocy w uzyskaniu pozwolenia na posadzenie nowych miododajnych drzew w miejsce wyciętych starych, w sprawie uprawnień samorządu terytorialnego w przypadku zatrucia pszczół środkami ochrony roślin, działalności Wojewódzkich Inspektoratów Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Białymstoku i Poznaniu w związku z zatruciem pszczół, sprzedaży nieodpowiednio oznaczonych – co do terminu przydatności – leczniczych produktów weterynaryjnych dla pszczół, odmowy przyznania przez ARR wsparcia lub płatności w ramach mechanizmu Wsparcie rynku produktów pszczelich.

(dowód: akta kontroli str. 1312, 1316-1466)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w badanym obszarze.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne

W związku z ustalonym stanem faktycznym Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje wniosków pokontrolnych.

⁶⁸ Dz. U. Nr 5, poz. 46.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁶⁹ kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Prezesa Najwyższej Izby Kontroli.

Uprzejmie proszę Pana Ministra o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 14 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania ustaleń kontroli.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, dnia stycznia 2017 r.

Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli
Ewa Polkowska

.....
podpis

⁶⁹ Dz. U. z 2015 r. poz. 1096 oraz z 2016 r. poz. 677.

